

KAMU-ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİNİN KENTSEL MEKÂNA YANSIMASI: KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEĞİ VE YENİ AKTÖRLER

Gökhan KALAĞAN
Bartın Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr.
gkalagan@mynet.com

Salih ÇİFTÇİ
Bartın Üniversitesi
Arş. Gör.
slhciftci@gmail.com

Özet

Kentlerimiz aşırı nüfus yığılmaları, sosyo-ekonomik şartlar, sosyal bilinçsizlik ve arz-talep eğilimleri gibi birçok nedene bağlı olarak 1950'li yıllardan itibaren bir çöküş süreci içine girmiştir. Bugün ülkemizde daha şiddetli hissedilen bu çöküş tüm dünyada etkisini göstermektedir. Sağlıksız, plansız ve aşırı kentleşmenin yanında doğal afetler gibi çevre şartları da kentlerimizi tehdit etmektedir. Kentlerin çeşitli faktörler sonucu tehdit altına girmesi, ilgili çevreleri çözüm arayışlarına zorlamıştır. Kentsel dönüşüm kavramı bu zorlamaların bir sonucu ve sorunların bir çözümü olarak ortaya çıkmıştır.

Kentsel dönüşüm; değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı çözümler getirmeye çalışma ya da kentsel sorunların çözümünü sağlamaya yönelik eylemler olarak tanımlanmaktadır. Esasen, kentsel dönüşümü, mekânsal boyutu ile değil; sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yansımaları ile de dikkate almak gerekecektir. Türkiye'de kentsel dönüşümde ön plana çıkarılan konu daha ziyade gecekondu alanlarının dönüşümüdür. 1990 sonrasında günümüze kentsel dönüşümde kullanılan en yaygın müdahale biçimi, kentsel yenileşme ya da kentsel canlandırma olmuştur. Bu dönemde çok aktörlü ve çok sektörlü işbirliklerine dayalı kentsel dönüşüm süreçlerinin gerekliliği çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Ancak uygulamada farklı aktörler, özellikle özel sektör göz ardı edilmiştir. Yerel yönetimler, kentsel dönüşümü yeterince sahiplenmemektedir. İlgili mevzuat da bu konuda yerel yönetimlerin yükümlülüklerini doğrudan ve kapsamlı bir şekilde tanımlamamaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşümde aktörler arası eşgüdüm ve katılımı sağlayacak örgütlenme ve organizasyon modelleri üretilmemektedir. Ancak Batı'da durum farklıdır. Örneğin İngiltere'de kentsel dönüşümde özel sektör gerek danışmanlıkta

gerek uygulamada ön plana çıkarılmıştır. Yine kentsel dönüşümde özel sektör kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve farklı toplumsal kesimlerle ortaklıkların kurulmasına öncülük eden, finansal kaynak sağlayan kuruluşlar mevcuttur. Bu anlamda ülkemizde de kentsel dönüşüm problemlerine cevap verebilecek özel sektör yapılanması teşvik edilmelidir. Çünkü kentsel dönüşüm politikalarında; rekabetçi, işbirlikçi, girişimci yönetim anlayışıyla hareket eden özel sektöre ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kentsel Dönüşüm, Özel Sektör, Yeni Aktörler*

Alan Tanımı: *Modernleşme ve Değişim (Kamu Yönetimi)*

THE REFLECTION OF URBAN PUBLIC-PRIVATE COOPERATION: THE CASE OF REGENERATION AND NEW ACTORS

Abstract

Our cities excessive population concentration, socio-economic conditions, socialunconsciousness, and, depending on many reasons, such as supply-demand trends fromthe 1950s entered a phase of a crash. Today in our country all over the world shows the effect of this collapse is felt more severely. Unhealthy, unplanned urbanization, and extreme environmental conditions, such asnatural disasters alongside threaten our cities. Come under threat as a result of various factors in the cities, the environment has forcedthe search for a solution. The concept of urban transformation of a solution to these problems and has emerged asa result of stress.

Urban transformation, the change of a region suffered economic, physical, social and environmental conditions, or work to bring lasting solutions are defined as actions to ensure that the solution of urban problems. In fact, urban transformation, not with the spatial dimension of socio-cultural and socio-economic implications will need to consider with. Topics emphasized in the transformation of urban slum areas rather than transformation. 1990 onwards, the most common intervention used in the present form of urbantransformation, urban renewal or urban regeneration has become. During this period of urban transformation processes based on multi-actors and the necessity of a multi-sectoral collaborations are expressed in various ways. But in practice, different actors, especially the private sector has been ignored. Local governments do not adopt urban transformation enough. Directly to the relevant legislation and comprehensive manner on this issue does not define the obligations of local governments. Therefore, coordination

between the actors and the participation of urban transformation and organizational models will be produced to organize. However, the situation is different in the West. For example, advising both private sector and in practice of urban regeneration in Britain has been highlighted. Again, the transformation of urban private sector organizations, local governments, civil society organizations and the establishment of partnerships with different social sectors that led the organizations providing the financial resources available. In this sense, the private sector in our country should be encouraged to respond to the problems of urban transformation. Because the urban renewal policies, competitive, collaborative, entrepreneurial management approach is needed moving to the private sector.

Key Words: *Urban Renewal, Private Sector, New Actors*

JEL Code: R00

1. GİRİŞ

1.1. Kentsel Dönüşüm'ün Tanımı ve Kapsamı

Dünya'da ve Türkiye'de bölgesel ve yerel ölçeklerde önemli dönüşümler yaşanmaktadır. Teknolojik ilerlemenin, ulaşım ve iletişim ağlarındaki gelişmelerin bir neticesi olarak bu dönüşümler ekonomik, politik, sosyal ve mekânsal her alanda görülmektedir. Mekânsal dönüşüm; ekonomik, politik, sosyal ve kültürel dönüşüme bağlı olarak değişmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri, ulusal ve yerel kaynakları harekete geçirmekte ve kentlerde çeşitli dönüşümler gözlenmektedir. Dönüşüm süreci, kentlerin evrimsel bir oluşum geçirmesine yol açmaktadır. Aynı zamanda bu süreç, kentte var olan tüm aktörlerin bütünleşmesini sağlayan bir eylem planı ve ortak katılım modellemesi olarak görülmektedir (Köktürk ve Köktürk, 2007: 1).

Kentsel dönüşüm; bir yerleşim alanının ekonomik, sosyal ve fiziksel yeniden üretim süreci olarak tanımlanabilir. Kentsel dönüşümle kentleri daha iyi yaşanabilir alanlar haline getirmek amaçlanmaktadır. Yine fiziksel iyileşmeye paralel olarak kentte ekonomik canlılık yaratmayı da hedeflemektedir. Bu anlamda kentsel dönüşüm ile kent hem nitelik hem de yapısal değişime uğramaktadır (Tekeli, 2003: 3-7).

Kentsel dönüşüm; sosyo-ekonomik pek çok kent planlama eyleminin; yasalar, politikalar, ekonomik karar ve tercihlerle ilişkilendirilerek, çeşitli aktörlerin yer alabildiği eylemler bütünüdür. Bu eylemlerin temel amacı kentsel yaşam kalitesini artırmaktır. Zira dönüşüm ihtiyacı mekânsal bozulmalardan kaynaklanmaktadır.

Kentte görülebilecek olan mekânsal bozulmalar dolaylı ve/veya doğrudan kentin ekonomik ve sosyal sistemini de olumsuz olarak etkileyecektir (Sönmez, 2005: 17).

Kentsel dönüşümü salt fiziksel müdahale biçimi olarak algılamak, onun kentlerin içinde bulunduğu fiziksel, sosyal ve çevresel sorunlara karşı çözüm sağlamaya çalışan geniş görüşlülüğüne de aykırı olacaktır. Çünkü kentin tamamının veya bir bölümünün şekil ya da mevcut görüntüsünden başka bir şekil veya görüntüye geçmesi olarak açıklanan kentsel dönüşümü (Aydın, 2008: 5) salt kent mekânının değişimi olarak görmek, kentsel dönüşüm sisteminde sürdürülebilirlik olgusunun göz ardı edilmesine neden olacaktır. Kentsel dönüşüm sisteminin temel esası; kent mekânının değiştirilerek ve/veya yenilenerek kent yaşamının, kent kültürünün kentlilerle birlikte yeniden yapılandırılması ve tüm çevresel faktörleri de göz önüne alarak, kente sürdürülebilirlik kazandırmaktır (Turok, 2004: 60).

Kentsel dönüşümde öncelikli hedef, bir yerleşkeyi bir merkezi idarenin tasarrufuna bırakmadan o yerleşkeyi sosyal, fiziksel ve ekonomik açıdan, herhangi bir merkezi idarenin tasarrufu altında kalmayacak şekilde kentin iyileştirilmesi olmalıdır. Kısacası kentsel dönüşümle kentlerdeki fiziksel çöküşü durdurmak ve kentsel hayatın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla iyileştirilmesini hedeflenmelidir. Bu anlamda kentsel dönüşümde ekonomik hayatı canlandırmak amaç olarak görülmemelidir. Çünkü kentsel dönüşüm, fiziksel ve sosyal çöküntü içinde olan alanların yeniden canlandırılması ve iyileştirilmesinde, yerel ekonominin canlandırılmasını bir araç olarak kullanmayı hedeflemektedir. Ekonomik hayatın canlandırılması ile kentsel yaşam kalitesinin artırılması politik bir yol olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda kentsel dönüşüm ile fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ve ekonominin canlandırılmasıyla kentsel yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm sisteminin sağlanabilmesi için temel esasların en önemlisi katılımdır. Kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne yönelik geliştirilen kararların oluşum süreçlerine; o bölgedeki yerel halkın, sivil toplum örgütlerinin ve yerel inisiyatiflerin de aktif olarak katılımı sağlanmalıdır. Çünkü Şahin'e göre kentsel dönüşüm fiziksel açıdan bakıldığında yapısal bir değişim; toplumsal akıl açısından bakıldığında kent içinde istenmeyen alanların belirli aktörler tarafından dönüştürülmesidir (Şahin, 2003: 92). Kent içindeki alanların dönüştürülmesi aşamasında merkezi idarenin etkili olduğu durumlarda, kentsel dönüşüm alanları kent sakinleri tarafından yeni rant alanları olarak görülebilecektir. Böyle bir olası durum kentsel dönüşümle ulaşılmak istenen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmeyi göz ardı edebilecektir. Bu endişeyi giderecek en belirgin uygulama

belki de; kamu-özel sektör işbirliğinin gerçekleşmesi ve o bölgedeki yerel halkın, sivil toplum örgütlerinin ve yerel inisiyatiflerin de aktif olarak katılımının sağlanmasıdır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KAMU-ÖZEL SEKTÖR İŞBİRLİĞİNİN ÖNEMİ

Türkiye'de kentsel dönüşümde ön plana çıkarılan konu daha çok gecekonduların alanlarının dönüşümüdür. 1990 sonrasında günümüze kentsel dönüşümde kullanılan en yaygın müdahale biçimi, kentsel yenileşme ya da kentsel canlandırma olmuştur. 1984 yılında özellikle dar gelirli ailelere konut üretmek için kurulan TOKİ Başkanlığı, ülkenin çeşitli bölgelerinde kamuya lojman yapımında kullanılmıştır. Son yıllarda piyasa için konut üretimi sağlar hale gelmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleri temel amacı yaşanabilir sağlıklı kentlerin kurulmasıdır. Bu doğrultuda; kaçak yapılar, doğal afetler sonucunda doğrudan etkilenebilecek alanlardaki konutlar, yaşam alanları içinde kalan çalışma alanları, kent içinde nitelsiz, sağlıksız ve yaşanabilir standartlar dışında kalan alanlar, işlerliğini kaybetmiş tarihi mekânların korunması hedeflenmektedir. Yine kentsel dönüşümün yerel hizmetlerin daha kaliteli ve etkin bir şekilde sunulması da imkân verdiği belirtilmektedir (Acar, 2008: 12).

1980 sonrası gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan ve küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyaya yayılan yeni yönetim anlayışının odak noktası, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasıdır (Torlak ve Özdemir, 1999: 13). Kentsel dönüşüm projelerinin de odak noktası kentsel yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Küreselleşme, özelleştirme ve desantralizasyon anlayışının bir parçası olarak kent yönetimlerinde de bir yönetim anlayışı değişikliği söz konusudur. Bu sebeple kent yönetiminden kentsel yönetişime doğru bir anlayış mevcuttur. Yerel yönetimler de kent yönetiminde daha etkin konuma gelirken, kentsel dönüşüm projelerinde daha güçlü aktörler haline gelmektedirler.

2.1. Kentsel Dönüşümde Merkezi Yönetimin Rolü

Küreselleşmenin ve değişen dünya düzeninin etkisiyle ulusal ve uluslar arası şirketler ve sivil toplum örgütleri, büyük yatırım şirketleri, yerel halk vb. kentlerin çehresini değiştirmeye başlamıştır. Özellikle 1980'lerden sonra benimsenen katılımcı anlayış sonrası kentsel dönüşüm projelerinde merkezi yönetim, yerel yönetim, özel sektör sürece birlikte dâhil olmuşlardır.

Kentsel dönüşüm projelerinde aktörler arası dağılım yapılırken pek çok farklı kategori mevcuttur. Örneğin Gürsel, söz konusu aktörleri üç kategoriye ayırmıştır. Kamu sektörü başlığının altına merkezi yönetimle birlikte yerel yönetimi de koymuştur (Gürsel, 2005: 12-30). Kentsel mekânlarda yerel yönetimler ile merkezi yönetimin hizmet sunduğu kişiler aynı olmasına rağmen, görev ve sorumlulukları merkezi yönetim tarafından belirlenmektedir. Bu üstünlük doğal olarak merkezi idareye yerel yönetimlere müdahale etme hakkı vermektedir. Merkezi yönetimin müdahalesi de hizmetlerin yerine getirilmesinde bazı aksaklıklara sebep olabilmektedir (Toprak, 2010: 15).

Kentsel dönüşüm projelerinde katılımın sağlanması, kentlerin sürdürülebilirliğinin ve kentsel yaşam kalitesinin artmasına yönelik ihtiyaçların belirlenip karşılanması amacıyla merkezi yönetimin yasal düzenlemelere paralel olarak; kentsel dönüşüm projelerinin başarılı olabilmesi ve katılımın sağlanabilmesi için merkezi yönetimlerce çeşitli önlemlerin alınması belirtilmektedir. Söz konusu önlemler;

- Dönüşüm projelerinde kredi sağlayan kamu ve özel bankalara ayrıcalıklar,
- Yerel yönetimlerin dönüşüm projeleri geliştirme ve ortaklıkları yönlendirme görevlerinde materyal ve personel açısından donanımlı hale getirilmesi,
- Yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı kişilere kolaylık ve yardımlar,
- Üstlenecek yapımcılara eğitim ve vergi muafıkları,
- Yerel gelir kapasitesi ve beceri kazandırmaya yönelik sosyal projelere ulusal ve uluslararası STK katılımı için kolaylıklar sağlama,
- Dönüşüm konusunda deneyimli özel şirketlerin akreditasyonu,
- İnsan odaklı kentsel dönüşüm projeleri geliştiren yerel yönetimlere mali ve teknik destek,

şeklinde sıranalabilir (Balamir, 2005: 28-35).

Kentsel dönüşümün yasal ve yönetsel boyutuna da değinmek gerekir. Çünkü kentsel dönüşümde en fazla sorun yaşanan alanlardan biri de yasal-yönetsel durumdur. Başarılı, katılımcı bir kentsel dönüşümün gerçekleştirilebilmesi yasal çerçevenin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Zira yasayla düzenlenmemiş ve yönetsel olarak desteklenmeyen bir kentsel dönüşümün hayata geçirilmesi zorlaşmaktadır. Kentsel dönüşümde merkezi yönetimden beklenen en büyük adım, yasal-yönetsel açıdan gerekli olan değişimi gerçekleştirmesi olacaktır.

2.2. Kentsel Dönüşümde Yerel Yönetimlerin Rolü

1970'lerin ekonomik kriziyle başlayan, 1980'lerde ve 1990'larda devam eden süreçte, liberal kent politikalarının tüm dünya kentlerinde yaygınlaştığı belirtilmektedir. Neo- liberal politikalar ile yeni kent politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Gelişmiş ülke kentlerinde kent yönetimleriyle birlikte hareket eden özel sermaye hareketliliği hız kazanmış ve kentsel politikalarda dönüşüm yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm özel sektör ile yerel yönetimlerin birlikteliği olarak adlandırılmaktadır (Aktaran İnce, 2006: 21). Esas olarak kentsel dönüşüm de, bu liberal kent politikalarının etkisinde ortaya çıkmıştır.

Kentsel dönüşüm projeleri, kentliler için yeni yaşam biçimi, yeni alt yapı ve yeni çevresel olanaklar kazandırırken yerel yönetimler için de olumlu bir imaj olarak görülmektedir. Bu nedenle kentsel dönüşüm projeleri, kentsel politikalar içinde önemli yer almaktadır. Yerel yönetimler, projeleri geliştirecekleri alanların seçimini stratejik, ekonomik ve politik olarak yapmaktadırlar. Buna ek olarak yasal düzenlemeler de yerel yönetimlere özellikle de il ve büyükşehir belediyelerine kentsel dönüşüm açısından daha etkin konuma getirmektedir.

Ülkemizde 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi kanununa bakıldığında da büyükşehir belediyelerinin yatırım plan ve programları yapmak amacıyla ortak finansman ve yatırım gerektiren hizmetleri sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır. Özellikle kanunun 69. ve 73. Maddelerinde Arsa ve Konut Üretimi ile Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı başlıklarını taşımaktadır. Belediyelerin bu maddelere göre; imarlı arsalar üretmek, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak ve bu konularla ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarla ve bankalarla işbirliği yapmak ve gerektiğinde onlarla projeler gerçekleştirmek yetkilerine sahip olduğu görülmektedir (5393 SK. Md. 69, 73). Yine İl Özel İdaresi Kanunu; *“Sağlık, Gençlik ve spor, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde”* (5302 SK. Md:6) ve Belediye Kanunu; *İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafî ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri*

kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır...” (5393 SK. Md:14) ibareleri kentsel dönüşümle ilgilidir ve yerel yönetimleri doğrudan yetkili kılarken, kanunen de sorumluluk yüklemektedir.

2.3. Kentsel Dönüşümde Özel Sektörün Önemi

Küreselleşme sürecini hızlı bir şekilde yaşayan ülkemizde, neo-liberal politikalar da hemen hemen her alanda etkisini göstermektedir. Siyasi, ekonomik, sosyal alanlar da olduğu gibi kentsel alanda da bu politikaların neticelerini görmek mümkündür. Bu anlamda özel sektör, kentsel mekânda ön plana çıkmaya başlamış ve kentsel dönüşüm projelerinde anahtar bir rol oynamaya başlamıştır.

Avrupa'dan farklı şekilde Türkiye'de kentsel dönüşüm projeleri genel olarak kamu sektörü tarafından finanse edilmeye çalışılmıştır. Bu durum ülkenin devlet geleneğiyle ve tarihsel geçmişiyle ilişkilidir. Ancak kamu sektörlerince projeleri finanse edilemediği ve yakın geçmişte yaşanan sosyo-kültürel değişimin de etkisiyle kentsel dönüşüm projelerinde özel teşebbüslere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kentsel dönüşüm projelerinde yer alan özel sektör arasında; inşaat firmaları, inşaatı yapacak şirketler, pazarlama kuruluşları, anlaşmanın yapıldığı emlak şirketleri, finansmanın sağlandığı kuruluşlar, mülk sahipleri ve özel yatırımcılar bulunmaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinde, özel sektör açısından öncelikli olan işin ticari boyutudur. Bu anlamda belirlenmiş bir çıkar ya da ticari kâr yoksa özel sektör kentsel dönüşüm projelerine dâhil olmak istemeyecektir. Bu sebeple özel sektörü dönüşüm çalışmalarına katmak için, kentsel dönüşüm projelerini özel sektör için fayda sağlayacak olanaklar olarak göstermek gerekmektedir. Bununla beraber özel sektör, kentsel dönüşüm çalışmalarına; proje, uygulama, finansal destek ve işletme konularında büyük katkı sağladığı belirtilmektedir (Kutlu, 2004: 267).

3. KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE AKTÖRLERARASI İŞBİRLİĞİ VE YENİ AKTÖRLER

Rönesans ve reform hareketlerinden başlayarak, takibinde aydınlanma çağı ve sanayi inkılabından beri birçok kavram Batı kaynaklı olagelmıştır. Bu bağlamda kentsel dönüşümün ilk örnekleri de Batı da görülmektedir. Avrupa'da 1970'lere kadar uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin arkasında tekil bir güç olarak kamu sektörü bulunmaktaydı. Ancak 1970'li yıllarda iktisadi hayatta yaşanan kriz, ekonomi politikaların değişmesine neden olmuştur. Ekonomi politikalarında ki değişim de kentsel dönüşüm politikalarında değişmelere neden olmuştur. Ekonomi de neo-liberal politikaların benimsenmesiyle kentsel dönüşüm politikalarının da içeriği, organizasyonu ve belki de en önemlisi finansmanı

değişiklik göstermiştir. Kentler de her gün artan nüfus beraberinde sosyal, ekonomik ve fiziksel problemleri getirmiştir. Nüfus ile paralel artan problemler, kentlerin yenilenme gereksinimini de artırmıştır. Yenilenme gereksiniminde sorunların hızlı ve kalıcı bir şekilde çözümlenmesi ve kentlerin sürdürülebilirlik kazanabilmesi için birçok sektörün birlikte, ortaklık içinde çalışabileceği bir yönetime ihtiyaç duyulmuştur (Sönmez, 2005: 16-21).

1980'lerden sonra kentsel dönüşüm projelerinde çeşitli aktörler yer almaya başlamıştır. Zaman ve mekân kavramının daraldığı küreselleşme süreci ile küçülen dünyada, cazibe merkezi haline gelmek isteyen Avrupa ve Amerika kentleri, kentsel dönüşümün sadece devlet desteği ile gerçekleştirmenin yeterli olamayacağını görmüşlerdir. Dönüşüm projelerini, kamu sektörünün yanında, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel halkın yer aldığı ortaklıklar ile yürütmüşlerdir. 1990'lı yıllarda alınan kararlar doğrultusunda dönüşümün uygulandığı görülmektedir. Bu anlamda sürdürülebilir bir kentsel dönüşümde sadece tekeli bir kamu sektörü değil diğer aktörlerle işbirliği yapılarak, geçmişte yaşanan başarısızlıktan ders alındığı görülmektedir (Özdemir, Özden ve Turgut, 2005: 22-24).

Kentsel dönüşüm projelerinde katılımcı anlayışın benimsenmesiyle, merkezi ve yerel yönetim, özel sektör sürece birlikte dâhil olmuşlardır. Bunun yanı sıra son yıllarda kentsel dönüşüm projeleri, uluslararası kuruluşların katılımıyla çok daha geniş aktörlerle de gerçekleştirilmektedir. Bu aktörler daha geniş finansal kaynak sağlamaları bakımından güçlü birer ortak konumuna gelmektedir. Örneğin UNESCO, IMF ve Dünya Bankası gibi küresel seviyedeki aktörler, kentlerin politikalarını etkileyebilmektedir. Ülkemizde ise Avrupa Birliği en etkili olan dış aktördür. IMF ve Dünya Bankası daha çok ulus devlet-ticaret ilişkileri üzerinde odaklanırken, AB daha geniş politik alanda etkili olmaktadır. AB fonlarından gelen kaynaklar, kentlerin geleceği üzerinde belirleyici rol oynayabilmektedir (Sönmez, 2005: 18).

Ülkemizde AB'ye uyum çalışmaları doğrultusunda özellikle kent yönetimlerinde, kent yönetiminde yönetişim anlayışına doğru bir meyil olduğu görülmektedir. Kent yönetimi anlayışındaki söz konusu değişim küreselleşme, özelleştirme ve yönetimin yerindeliği anlayışının bir parçasıdır. Bu çerçevede kent yönetiminde yerel yönetimler daha güçlü hale gelmekte, dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinde özel sektörle beraber daha güçlü aktörler haline gelmektedirler. Kısacası kentsel dönüşümde, ilk ve en önemli olarak temel aktör artık merkezi yönetim değildir. Çoğu durumda; özel sektör, yerel yönetimler, yerel halk, sivil

toplum örgütleri ve üniversiteler artık kentsel politikaların belirlenmesinde güçlü birer ortak olarak bulunmaktadır.

3.1. Kentsel Dönüşümde Yeni Aktörler

21. yüzyıl dünyamızda pek çok değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu değişikliklerin temelinde şüphesiz bilgi gelmektedir. Bu sebeple bu yüzyıl bilgi çağı olarak ifade edilmektedir. Bilgiyi ve deneyimi paylaşmak, değişimin ve gelişimin tetikleyici unsuru olarak görülmektedir. Günümüzde kentler benzer sorunlarını çözebilmek deneyimlerini paylaşabilmek, yerel değerlerini ve potansiyellerini tanıtılabilmek için bölgesel ve küresel bazda paylaşım süreçlerine girmişlerdir. Bu doğrultuda “paylaşan kent” kavramı ortaya çıkmıştır. Kentte ki gelişmelerin kenti meydana getiren tüm unsurlar ile paylaşılmasını esas alan bu kavram, birbirleri ile yarışan kentler değil kentler arası işbirliği ve ittifaklar kurularak paylaşan kentler oluşturmayı hedef almaktadır. Bu anlamda bilgi çağında paylaşım; internet üzerinden deneyim, bilgi ve politika paylaşımı konusunda birleşmelidir (<http://www.kentselyenileme.org/index.php/anasayfa>)

Kentsel dönüşümle birebir ilişkili belediyelerin web sayfalarında kentsel dönüşümle ilgili herhangi bir bilginin yer almaması ve bütün bir ülke coğrafyası üzerinden ve belirli örnek alan incelemeleri ile detaya inilerek konuyla ilgili kaynak ve bilgilerin herkesçe erişilebilir ve kolay anlaşılır olmasının, konuya ilgi duyanlarca sürekli yenilenebilecek bir proje altyapısının kurgulanmasının ve dönüşüm konusu ve açılımlarının giderek çoğalması ve kendini beslemesiyle sağlanacak bir paylaşım alanının eksikliğini hissedilmesi (http://kentseldonusum.info/index.php?option=com_content&view=article&id=24&Itemid=13) gerekçesiyle yeni aktörler ortaya çıkmıştır.

Bu yeni aktörler bilgi çağına yakışır şekilde, internet üzerinden faaliyet göstermekte ve bilgi ve deneyimlerini yine internet üzerinden yapmaktadırlar. Bunların en bilinenleri; kentseldonusum.info, ugurkentseldonusum.com, kentselyenileme.org gibi internet üzerinden yayın yapan kuruluşlardır. Başta merkezi ve yerel yönetimlere olduğu gibi kentsel dönüşümle ilgili herkese çeşitli alanlarda hizmet sunan bu yeni aktörlerin yaptığı başlıca hizmetler şu şekilde sıralanabilir: kentsel dönüşüm ve yenileme, şehircilik, harita, mimarlık, peyzaj mimarlığı, proje geliştirme ve danışmanlık vb. hizmetler sunmaktadırlar. Paylaşan kentler çerçevesinde bu yeni aktörler kentsel dönüşüm için on temel ilke benimsemişlerdir. Bu ilkeler; vizyon, kentsel ağ, kültürel birikim, doğa, ekonomi, deneyim, katılım, işbirliği, kaynak ve projedir. Görüldüğü gibi bu sayılan ilkeler,

sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm için gerekli olan tüm unsurları içerdiği söylenebilir.

4. SONUÇ

Bir kentin, günümüzde ve gelecekte var olması öngörülen olumlu şartlara ayak uydurabilmesi ve sürdürülebilirlik kazanması için kentlere yapılan olumlu yöndeki müdahale, kentsel dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri doğrudan kentlileri ilgilendirse de bu projeler yerel yönetimler içinde olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Daha önceki yıllarda kentsel dönüşüm projeleri, kent içinde köhneleşen mahallelerin ve mahalle sakinlerinin yerlerinden edilerek, onlardan boşalan alanlara görece daha lüks konutların yapılması ve daha yüksek gelire sahip olanların yerleştirilmesi şeklinde uygulanmıştır. Ancak son on yıldır kentlerin belli konularda rekabet içerisine girmesi, yerel yönetimlerin uyguladıkları politikalar içinde kentsel dönüşüm projelerinin önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Günümüzde kentsel dönüşüm projeleri yerel-sivil aktörlerin süreç içerisinde yer almasını mecburi kılmaktadır. Özel sektörün, sivil toplumların ve yerel halkın en temel aktörler olarak sürece dâhil edilmesinin gerekliliği, sürdürülebilirlik açısından son derece önemlidir.

Geçtiğimiz son otuz yıl öncesine göre, kamunun kentsel dönüşüm projelerine desteğinin azaldığı görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Merkezi-kamu desteğinin azaldığı tartışılabilir ancak kentsel dönüşüm politikalarına yerel-kamu desteği her geçen gün artmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde çeşitli finans kaynağı rahat bir şekilde bulunabilmektedir. Bu durum kentsel dönüşüm politikalarına kamunun destek sağladığının bir göstergesidir.

Kentsel dönüşüm kent içinde sadece fiziksel iyileştirme çabası olarak görülmemelidir. Bu anlayış ekonomik çıkarı ön plana getirir ve kentlerin rant alanları olarak görülmesine neden olabilir. Kentsel dönüşüm; ekonomik çerçevesi yanında, kentin, kentlilerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleriyle, kentsel alanda ortaya çıkan yasal-yönetimsel sorunları ile kapsamlı bir uygulamadır ve problemlerin her yönden giderilmesi için çok aktörlü ve sistematik bir çalışmadır. Bu nedenle dönüşüm projelerinde hedef açıkça belirtilerek yukarıda sayılan ortaklıklara dayanmalı ve farklı politikalara entegre edilebilmelidir. Çünkü ortaklık ve politikalara entegre, katılımı gerektirir. Bu anlamda kentsel dönüşüm projelerinin, demokratik gelişim sürecine de katkısı büyük olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, Ali. “*Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Projeleri*”,Yerel Siyaset Dergisi, Yıl 3, Sayı 31, Temmuz, 2008, ss. 13-15.

Aydın, Hamdi A. “*Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Kahramanmaraş*”,Yerel Siyaset Dergisi, Yıl 3, Sayı 31, Temmuz, 2008, ss. 5-8.

Balamir, Murat. “*Türkiye’de Kentsel İyileştirme ve Dönüşüme İlişkin Güncel Öneri ve Modeller*”,Mimarlık, Sayı 322, 2005, ss.28-35.

Gürsel, Yücel. “*Yoksulluk-Varsıllık Karşıtlığı ve Mimarlık*”,Mimarlık Dergisi, Sayı 14, 2005, ss. 12-30.

İnce, Esra K. Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi, “Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, FBE Şehir ve Bölge Planlama, 2006.

Köktürk, Erdal & Köktürk, Erol. “*Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Almanya Deneyimi*”,11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ankara, 2007.

Kuzu, Salih. “*Özel Sektör Perspektifinden Kentsel Dönüşüm*”, Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 267-269.

Özdemir, Dilek & Özden Pınar & Turgut, Sırma. “*Kentsel Dönüşümde Avrupa Deneyimi: Kuram ve Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme*”,Ege Mimarlık Dergisi, Sayı 1-53, 2005, ss. 22-26.

Şahin, Savaş Z. “*İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseuda) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği*”,Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul, 2003.

Tekeli, İlhan. “*Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek*”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, TMMOB İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul, 2003.

Toprak, Zerrin. Yerel Yönetimler, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2010.

Torlak, Ömer & Özdemir Şuayip. “*Yerel Hizmetler, Yerel Yönetimler ve Etkinlik*”,Erciyes Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı 15, 1999, ss. 111-120.

Turok, Ivan N. “*Urban Regeneration: What Can Be Done & What Should be Avoided*”,Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 57-62.

03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı “Belediye Kanunu”, Yayımlandığı R. Gazete:
Tarih: 13.07.2005, Sayı: 25874.

10.07.2004 tarih ve 5216 sayılı “Büyükşehir Belediye Kanunu” Yayımlandığı R.
Gazete: Tarih: 23.07.2004, Sayı: 25531.

22.05.2005 tarih ve 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu”, Yayımlandığı R.
Gazete: Tarih: 04.03.2005, Sayı: 25745.

[http://kentseldonusum.info/index.php?option=com_content&view=article&id=24
&Itemid=13](http://kentseldonusum.info/index.php?option=com_content&view=article&id=24&Itemid=13)

<http://www.kentseldonusum.com.tr/>

<http://www.kentselyenileme.org/index.php/hakkinda>

<http://www.ugurkentseldonusum.com.tr/tr/>